

Andrzej Franciszek Dziuba

"Małżeństwo w konkordacie", Witold Adamczewski, Warszawa 1999 :
[recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 43/3-4, 413-417

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

mułże postulaty *de iure condendo* sugerując przeniesienie problematyki związanej z niemocą płciową do zagadnień wad zgody małżeńskiej. Kwestią wielce dyskusyjną wydaje się natomiast propozycja dodania do kan. 1097 trzeciego paragrafu, na podstawie którego istniałaby możliwość, w przypadku wystąpienia przeszkody impotencji, uważnienia małżeństwa za zgodą drugiej strony.

W zakończeniu /s. 365 – 371/ Autor podsumowuje osiągnięcia badawcze i wysuwa dalsze postulaty badawcze mając świadomość, iż problematyka ukazana w pracy nie wyczerpuje złożonego zagadnienia niemocy płciowej.

Oceniając publikację ks. H. S t a w n i a k a należy podkreślić, że rozprawa została napisana bardzo zwięzłym i jasnym językiem, a sam wykład o przeszkodzie impotencji przedstawiony przejrzysto. Opracowanie w sposób naukowo dojrzały odpowiada na problem postawiony w temacie. Ponadto Autor ubogaca je poprzez wielokrotne wyrażanie własnych opinii oraz formułowanie uzasadnionych, a niekiedy nowatorskich wniosków. Recenzowana monografia stanowi cenny i nowy wkład do badań nad przeszkodą niemocy płciowej, ubogaca kanonistykę i przyczynia się do ukazania nowych perspektyw trudnych i subtelnych zagadnień z zakresu prawa małżeńskiego. Chciałbym utwierdzić Autora w jego pokornym życzeniu, iż z pewnością jego publikacja jest solidną podstawą do naukowej dyskusji na zaprezentowany temat.

Ks. Józef Wroceński SCJ

**WITOLD ADAMCZEWSKI SJ. MAŁŻEŃSTWO
W KONKORDACIE. OFICyna WYDAWNICZA „KONTRAST”.
WARSZAWA 1999 ss. 422**

Chrystusowa wspólnota ludu Bożego Nowego Przymierza spełnia się zawsze – oczywiście w swym doświadczanym zewnątrznie i postrzeganym wymiarze – pielgrzymując w zadanym i niepowtarzalnym ziemskim miejscu i czasie. Przybiera tym samym, obok pewnych obiektywnych i stałych wyrazów także specyfikacje typowe dla „hic et nunc”, czasem bardzo zmienne i dostosowane. Bogactwo wspólnoty Kościoła nie może bowiem być ograniczone ludzkim rozeznaniem czy wyobrażeniem, w przeciwnym razie byłoby to wręcz zaprzeczeniem całego dynamizmu zbawczej społeczności upragnionej i ostatecznie założonej przez Jezusa z Nazaretu.

Nie ulega wątpliwości, iż szczególnie ważnym, wręcz fundamentalnym fenomenem Kościoła, obok innych jest także, a raczej przede wszystkim małżeństwo i rodzina. Są to wręcz naturalne i jednocześnie niepowtarzalne społeczności

(oczywiście właściwie pojęte), które jakby wpisane są w całość wizji istnienia i rozwoju świata, jego dynamikę trwania. To one stanowią także podstawową i niezbywalną strukturę samej wspólnoty ludu Bożego. Rodzina jest wręcz „domowym Kościołem”, jak to określa Sobór Watykański II, a to świadczy o jej pozycji i miejscu w całym ludzie Bożym. To soborowe określenie jest niezwykle twórcze a zarazem i zobowiązujące.

Dobrze się stało, iż. ks. dr W. Adamczewski, SJ, pracownik Nuncjatury Apostolskiej w Warszawie udostępnił swe badania i studia wokół małżeństwa we współczesnym prawie konkordatowym. Czyni to na szerokiej płaszczyźnie licznych doświadczeń Kościoła nie tylko w Europie ale i na innych kontynentach. Studium to ukazało się jako piąty tom w znanej i cenionej serii „Zagadnienia Międzynarodowe” redagowanej przez Katolickie Biuro Informacji i Inicjatyw Europejskich prowadzone przez jezuitów.

Prezentowaną książkę otwiera bardzo szczegółowy spis treści, który pozwala już na wstępne na dość szerokie zapoznanie się z zawartością problemową proponowanych badań i przemyśleń (s. 5–9). Następnie podano przedmowę pióra prof. T. Smyczyńskiego z PAN (s. 10–12) i słowo wstępne ks. prof. W. Góralskiego, prorektora UKSW (s. 13–16). Dodano tu jeszcze wykaz skrótów (s. 17–18).

Zasadniczą całość rozprawy otwiera wstęp (s. 19–21). Zaznaczono tu, że „w zasadzie uwzględniono stan prawny na koniec 1998 r. Jeśli zaś chodzi o konkordat polski i odpowiednie przepisy wykonawcze, uwzględniono stan prawny na dzień 15 czerwca 1999 r.” (s. 21). Następnie całość studium podzielona została na dwie części, a te z kolei na rozdziały i paragrafy oraz dalsze bardziej szczegółowe bloki tematyczne.

Część pierwsza nosi tytuł: „Uznanie skutków cywilnych małżeństwa konkordatowego” (s. 22–88). Autor analizuje najpierw skutki cywilne małżeństwa kanonicznego. Dotyczy to wzajemnej relacji systemu prawa kościelnego i prawa państwowego. Dokonano tu przeglądu niektórych rozwiązań przed Soborem Watykańskim II (np. Hiszpania, Portugalia, Włochy, Polska) oraz wskazano na postulaty i zasady reformy posoborowej (np. Kolumbia, Hiszpania, Włochy, Polska). Szczególnie interesujące jest wskazanie na podstawę prawną uznania skutków cywilnych małżeństw konkordatowych.

Drugi rozdział tej części omawia zagadnienie wpisu małżeństw konkordatowych do cywilnych rejestrów państwowych. Autor po ogólnych uwagach wskazuje na czynności wstępne w urzędzie cywilnym oraz dodatkowe związane z celebracją małżeństwa kanonicznego. Wreszcie omawia kwestie wniosku o dokonanie wpisu oraz jego ramy czasowe wpisu. Tu może wystąpić kwestia zawieszenia lub odmowy wpisu, a także okoliczności wykluczające wpis. Całość kończy ukazanie charakteru prawnego wpisu.

„Skutki cywilne kościelnych decyzji w sprawach małżeńskich i problematyka rozwodu” to tytuł drugiej części studium ks. W. Adamczewskiego (s. 89–130). To najpierw kwestia skutków cywilnych decyzji kościelnych w sprawach małżeńskich. Autor najpierw dokonuje ogólnej charakterystyki instytucji a następnie zakresu jej stosowania. Sporo uwag poświęca roli sądów państwowych. Analizuje także kwestie wyłączności jurysdykcji kościelnej. Całość tego rozdziału zamykają kwestie szczegółowe, tj. Rota Nuncjatury Apostolskiej w Hiszpanii i normy przejściowe oraz postanowienia prowizoryczne.

Natomiast drugi rozdział tej części poświęcony został problemowi rozwodów cywilnych i separacji małżonków. Autor ukazuje to pierwsze zagadnienie na tle legislacji państwowych (np. Kolumbia, Hiszpania, Włochy, Polska) a także relację między umowami konkordatowymi a rozwodem cywilnym. Rozdział zamyka uwagę o separacji małżonków.

Całość szczegółowych i systematycznych analiz zamyka zakończenie (s. 131–134).

Od strony formalnej podano następnie bogatą i szeroką bibliografię, podzieloną na źródła (s. 135–149) i literaturę (s. 149–179). Te pierwsze zawierają najpierw umowy konkordatowe a następnie inne dokumenty źródłowe.

Bardzo obszernym elementem pracy są przypisy (s. 180–300). Z kolei wyróżniono nawet kolorem strony obszernego aneksu (s. 301–411).

Dla czytelnika cudzoziemca dodano streszczenie w języku hiszpańskim (s. 413–417). Wreszcie podano ponownie spis treści także w języku hiszpańskim (s. 418–422).

Zagadnienia małżeństwa pozostaje nadal jednym z najbardziej interesujących oraz często dyskutowanych tematów związanych w konkordatami, a w tym z ostatnim konkordatem polskim. Dotyczy to bowiem faktycznie nie tylko rzeczywistości sakramentalnej ale i równocześnie społecznej oraz publicznej, a więc tak w świetle prawa kanonicznego jak i państwowego. To wyjątkowe spotkanie, które nigdy nie jest teorią a zawsze praktycznym realizmem życia dwojga ludzi, wobec Kościoła i wobec państwa wymaga szczególnej roztropności i wrażliwości.

Trzeba bardzo mocno podkreślić, iż autor zaprezentował bardzo szerokie spektrum wiedzy w zakresie interesującej go problematyki małżeńskiej, zwłaszcza odnoszącej się do Polski. Jest to tym cenniejsze ponieważ zostało to twórczo osadzone na szerokim kontekście wielu innych krajów, co pozwala na pełniejsze rozeznanie polskiej specyfiki. Pokazuje to także przemiany jakie przeżywa cały współczesny Kościół oraz jego szerokie uwarunkowania i specyfikacje związane z miejscem spełniania posługi całej ewangelizacyjnej, a w tym także w kwestii małżeństwa.

Niezwykle, można powiedzieć, że wręcz skrupulatnie zebrane zostały źródła oraz szeroka i niezwykle bogata oraz kompleksowa literatura. Wszystko to może

być bardzo przydatne w ewentualnych dalszych indywidualnych studiach i szczegółowych badaniach. Wydaje się – m.in. w tym właśnie kontekście – iż w materii małżeństw konkordatowych oczekiwane są dalsze wytrwałe badania, m.in., aby jeszcze pełniej wniknąć w tę rzeczywistość spotkania struktur kościelnych i świeckich. Szkoda jednak, iż np. przy Encyklopedii Katolickiej KUL czy innych dziełach encyklopedycznych nie podano szczegółowych haseł, a odwołano się tylko do tomu (s. 158, 159). Natomiast szczegółowe przywołanie autorów szczegółowych tekstów w pracach zbiorowych oraz aktach sympozjów raczej wskazuje, iż nie jest niezbędnym ponowne wskazywanie ich jako całościowych wydań naukowych.

Należy wyraźnie podkreślić niezwykle obszerne i twórcze przypisy. Są one wręcz monumentalne, jeśli zważyć choćby ilość stron. To nie tylko klasyczne, zazwyczaj suche i mało mówiące bibliograficzne odwołania do źródeł czy literatury, ale jakby dalsza i niezwykle dynamiczna część prowadzonych studiów i badań. Stały się one niejednokrotnie twórczym miejscem dyskusji, polemiki czy konfrontacji naukowej. Świadczą one o doskonałym i dojrzałym panowaniu autora nad całą bazą bibliograficzną prezentowanej tematyki małżeńskiej.

Także dobrze się stało, iż studium jezuickiego badacza zaopatrzone zostało w obszerne aneksy. Najpierw to zapisy małżeńskie umów konkordatowych Kolumbii, Portugalii, Hiszpanii, Włoch, Malty, Polski i Chorwacji (a więc fragmenty konkordatów). Z kolei podano okołokonkordatowe ustawodawstwo polskie (państwowe i kościelne). Na tę grupę składa się pięć tekstów państwowych oraz jeden kościelny z lat 1964–1998. Wszystko to daje bardzo oczekiwana bezpośrednią możliwość sięgnięcia do oryginalnych dokumentów kościelnych i świeckich, często niestety dziś dość trudno dostępnych dla szerszego grona czytelników i osób zainteresowanych.

„Książka ks. Witolda Adamczewskiego – pisze T. Smyczyński – prezentująca głęboką analizę problematyki małżeńskiej w prawie konkordatowym jest bardzo potrzebna nie tylko dla świeckich i kościelnych badaczy tego zagadnienia, ale i przydatna dla wykładni i stosowania prawa małżeńskiego w Polsce” (s. 12). Zauważa się bowiem, iż wiedza w tej materii, zwłaszcza wśród duszpasterzy oraz także pracowników urzędów stanu cywilnego jest nadal niewystarczająca. Ewentualna jej ogólnikowość budzi liczne wątpliwości i pytania, zwłaszcza wobec przełożonych i kształtujących, szczególnie kandydatów do kapłaństwa. Przecież niekiedy wręcz brak wiedzy można stać się nawet szkodą prawną czy moralną dla samych nupturientów.

Ks. W. Adamczewski, w całości studium koncentrując się jakby szczególnie i być może podświadomie zwłaszcza na konkordacie polskim. Jakby, być może inspirowany przez niego samego umiejętnie ukazał szerokie spektrum współcze-

snego spojrzenia na małżeństwo konkordatowe. Zdaniem ks. prof. W. Góralskiego „autor ukazuje ewolucję zapisów konkordatowych odnoszących się do małżeństwa, w której doniosły moment stanowi konkordat polski z 1993 r. Praca ta powinna zainteresować zarówno kanonistów, jak i przedstawiciele państwowego prawa małżeńskiego” (s. 15). To ze wszech miar słuszna uwaga, oby tylko znalazła swe słuszne odzwierciedlenie w praktyce duszpasterskiej oraz naukowo-badawczej.

Prezentowana książka jest zatem kolejnym, jakże dojrzałym głosem kanonisty wyrosłym zwłaszcza na kanwie konkordatu polskiego. Wydaje się, iż może ona stać się inspiracją dla podobnego ukazania innych zagadnień konkordatowych, a jest ich bardzo wiele. Wszystko to powinno ostatecznie przyczynić się twórczo do asymilacji całej rzeczywistości konkordatu, a zwłaszcza jego elementów prawnych, i to na styku Kościół i państwo.

ks. Andrzej Franciszek Dziuba

**NEW COMMENTARY ON THE CODE OF CANON LAW,
COMMISSIONED BY THE CANON LAW SOCIETY OF AMERICA,
EDITED BY JOHN P. BEAL, JAMES A. CORDIDEN, THOMAS J. GREEN,
NEW YORK/MAHWAH, N.J., [2000], XXXII, 1952 ss.**

Z wielkim podziwem, ale też i z pewną zazdrością, możemy przyglądać się twórczości angielskojęzycznych kanonistów. Oto bowiem pod koniec czerwca 2000 roku ukazał się pełny komentarz prawa kanonicznego w języku angielskim, wydany przez wydawnictwo Paulist Press pod kierownictwem Stowarzyszenia Prawa Kanonicznego Ameryki. Najprawdopodobniej jest to już ostatni tego typu całościowy komentarz w światowej kanonistyce kończącego się millenium.

Od momentu promulgacji obecnego kodeksu prawa kanonicznego jest to już czwarty pełny komentarz w języku angielskim. Pierwszy wydany był również przez amerykańskich kanonistów w roku 1985. To właśnie do tego komentarza nawiązuje obecna publikacja określając się jako *Nowy Komentarz (New Commentary)*. Następnie ukazał się *Code of Canon Law Annotated*, wydany w 1993 roku przez Uniwersytet Świętego Pawła w Ottawie (Kanada). Jest to tłumaczenie bardzo popularnego hiszpańskiego komentarza wraz z odpowiednimi dodatkami dotyczącymi angielskojęzycznych Kościołów partykularnych na całym świecie. Ostatnim zaś całościowym komentarzem była praca *The Canon Law, Letter & Spirit* wydana w 1995 roku przez Stowarzyszenie Kanonistów Wielkiej Brytanii i Irlandii. Ubolewać przy tym należy, iż fakt ukazania się poprzednich komentarzy przeszedł bez